

TEOLOGIA SUFERINȚEI ÎN VIAȚA ȘI OPERA LUI C.S. LEWIS¹

Student VLAD DOBOȘ

Facultatea de Litere, Istorie și Teologie
Universitatea de Vest din Timișoara

I. Introducere

Clive Staples Lewis a scris două cărți în care s-a referit direct la problema suferinței. Prima, este un tratat redactat pe când avea în jur de 40 de ani pe care l-a scris la invitația unui profesor de la Oxford. A doua, este mai degrabă un jurnal intim ținut de Lewis în urma morții soției sale cu care avusese o căsnicie pe cât de scurtă pe atât de fericită. Viața sa, deși în mare parte liniștită pe plan exterior, este un duel acerb între credință și necredință dar care nu reprezintă nimic altceva decât urcușul anevoios și autentic al unei minți strălucite către adevăr și al unui suflet către desăvârșire. Deși ne anunță în tratatul despre durere încă din primele rânduri că el nu a trecut această probă și nu e încercat, moartea mamei sale survenită pe când încă era copil și frontul Primului Război Mondial însemnează un contact nemijlocit și deloc blând cu realitatea suferinței.

A te uita îndeaproape, într-un mod analitic la suferința cuiva pare ceva destul de sumbru. În general ne dorim să ascundem aspectul deznădejdiei și al nefericirii, evităm dacă se poate să fim confrunțați cu imaginea durerii. Ceea ce m-a frapat încă de la primele pagini în cartea lui Lewis, *A grief observed*², a fost franchețea cu care și-a dezvăluit cele mai inestetice și neprezentabile trăiri interioare, ca și cum i-ar invita pe cititori să le disece împreună cu el. Actul de a publica un asemenea jurnal nu e cu siguranță o simplă demonstrație de tupeu, este mai întâi semnul unei reale smerenii, este mărturisirea publică a vulnerabilității personale. Nu se sfiește să-și numească credința, opiniile, cunoștințele „castele din cărți de joc” pe care suferința le-a dovedit a fi slabe și neîntemeiate. Apoi, valoarea unei astfel de lucrări rezidă și în faptul că ne arată ce prespune deznădejdea în mod palpabil, nu o teoretizare a ei. Nu oferă soluții, relatează exact ce simțim într-o astfel de stare, că soluțiile nu există. În studiul de față, voi compara teoria despre sensul durerii pe pământ expusă de Lewis în lucrarea *The problem of pain* și auto-descrierea stărilor sale provocate de moartea soției sale în *A grief observed*.

Suferința la care mă voi referi în acest text este cea de natură spirituală a cărei dinamică diferă semnificativ de cea a durerii provocate de simțuri. Repertoriul durerii fizice este o realitate bine delimitată. Suferința simțurilor este ceva evident, implacabil, de netăgăduit. Când suferim fizic simțurile sunt dușmanii noștri pe care

¹ Lucrare prezentată la Simpozionul Național Studentesc *Valorile spirituale - temelie a valorilor umane*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă Justinian Patriarhul, Universitatea din București.

² Voi folosi în text titlurile originale ale cărților lui C.S. Lewis întrucât traducerile românești ale titlurilor diferă de la ediție la ediție și nu sunt întotdeauna exacte.

trebuie să-i înfruntăm. Uneori avem bărbăția să ne ridicăm asupra lor alții nu, iar atunci durerea fizică ne copleșește și ne aruncă în inerție. Nu putem să învinem pe cineva care suferă fizic pentru că e dominat de durere din simplu motiv că am fi lipsiți de onestitate să susținem că noi am îndura orice suferință fizică. Tortura e exemplul cel mai elocvent, nimeni care a fost torturat vreodată - exceptând aici miracolele - nu a rămas neschimbat sau indiferent. Reușita de a nu îndeplini doleanțele celor care torturează și sfidarea lor, e desigur o performanță neobișnuită sau expresia credinței totale dar nu cred că cineva ar putea zice, bizuindu-se pe forțele proprii, că va rezista torturii, fără a fi de o temeritate crasă. De aceea când discutăm despre suferința fizică serioasă nu poate fi vorba de a-l învăța pe cel în cauză să nu o bage în seamă sau să îi nege existența. Când, însă, ne referim la o durere sufletească, la o suferință interioară fie ea de natură spirituală sau emoțională totul se schimbă. În această paradigmă sănătatea trupului devine indiferentă ca toți ceilalți factori externi, tot ceea ce înainte ni se părea plăcut sau hazliu se dovedește a fi o povară, ne reamintește de nefericirea noastră. Motivul nefericirii e dat cel mai adesea de incompletitudine, de dispariția unui element esențial și aparent de neînlocuit din viața noastră, în cazul lui Lewis de moartea soției sale. Durerea fizică aduce după sine și suferință emoțională, desigur, însă în acest caz un sens existențial, o speranță pot avea un rol ușurător, în cazul nefericirii și deznădejzii, tocmai acest țel e anulat, cele mai solide nădejdi se arată a fi de paie.

II. Absurdul durerii

În toate ramurile sale, tradiția creștină e amprentată profund de suferință. Tot așa, istoria poporului ales este o epopee a durerii și neîmplinirii. Întreg ansamblul creștin este până la urmă povestea suferinței în această lume. În aceeași măsură, însă, este și istoria recuperării omului, ceea ce ne arată că istoria suferinței și istoria mântuirii sunt una și aceeași. Această se reflectă în viața individuală a fiecăruia care reiterează căderea și ridicarea lumii întregi. Platon în *Republica* descrie alegoric sufletul omului printr-o cetate unde rațiunea conducătoare ar trebui să stăpânească partea apetentă a sa și ce se întâmplă altminterea. În același chip, vedem în viața noastră personală, cum suferința joacă același rol pe care îl are în întreaga istorie a omenirii, acela de a ne reîndrepta ca o pală de vânt bun către nădejdea în Împărăția Cerurilor. Acestui drum sinuos uneori manifestat ca dialog direct cu Dumnezeu, alții prin negație și refuz, prin fugă și ascunzișuri i-aș spune teologia suferinței, ea este prezentă indiferent de voința noastră în fiecare nădejde și gând către adevăr pe care îl nutrim.

În viața lui Lewis, dialogul cu Dumnezeu a fost întrerupt încă de când era copil. Prima parte a vieții și-o descrie ca o luptă cu „Adversarul” ale cărui „pericole îl pândesc de peste tot.”³ În final, descrie cum la vârsta de 32 de ani este „îngenuncheat” și începe să creadă dar încă într-un Dumnezeu necunoscut pe care mai apoi, cunoscându-l, îl va iubi din toată inima.

³ Lewis, C.S., *Surprins de bucurie*, 2013, București, Ed. Humanitas, p. 243-244.

Mai târziu, după ce credința sa era concretizată și bine definită urma să aibă o ultimă șovăială. Suferind, după pierderea soției sale, credința lui Lewis este supusă marelui test descris atât de bine prin întrebarea „Unde este Dumnezeu acum?” În clipa suferinței celei mai cumplite, strigând după ajutor, Atotbunul Dumnezeu nu răspunde, „ne trânteste ușa în nas”, ne lasă să fim arși din temelie. Presiunea la care este supus de deznădejde îl face chiar să-i pară, nu că Dumnezeu nu ar exista, fiindcă dacă ar fi așa toate problemele s-ar rezolva prin somnifere, ci că un „Sadici Cosmic” ne-a înzestrat cu conștiința morții și a durerii pentru a avea o existență silită și insuportabilă, iar ceea ce noi numim „rău” pentru El e plăcut. Cu alte cuvinte întreaga lui credință se pierde, nimic din argumentele și experiența pe care o dobândise și în conformitate cu care trăise nu mai valora. Nu ar fi putut nega însă existența lui Dumnezeu fiindcă în căsnicia lor deși împlinită din toate punctele de vedere nu se simțeau ermetici, iubirea nu-i îndestula până la sațietate, dorința către o iubire și mai adevărată era pregnantă. Această dorință îi unea mai mult, faptul că nu posedau nici unul acest obiect, „liniștea care covârșește” le făcea relația mai solidă. Amintirea ei nu putea fi, deci, fracturată de prezența lui Dumnezeu. Așadar, iată-ne aici, Dumnezeu este, doar îl cunoaștem, l-am simțit, dar ne lasă să suferim.

Regăsim momente similare în Vechiului Testament, când profetul Ieremia vede Ierusalimul pângărit și distrus iar neamul său dus în robie, nădejdea lui piere: „Domnul m-a dat pe mâna durerii/nimic nu mă ține-n picioare.” (Plângerile 1, 14) Și în ochii săi Domnul pare să fie un Dumnezeu aspru și nicidecum blând, „Ca un dușman făcutu-ni-S-a Domnul” (Plângerile 2,5). Întrebarea înțepătoare este de ce Dumnezeu își folosește puterea discreționar? De ce în loc să ne mângâie, să ne susțină cu puterea Sa El alege să ne decime și să ne lase striviți de propria soartă privindu-ne pasiv? Să spunem că ne ispășim păcatele dar de ce lasă Dumnezeu, ca în cazul lui Ieremia, ca locașul său, marele Templu să fie necinstit și dărâmat, templul este expresia cucerniciei poporului și a evalviei sale, mai mult este casa Domnului, de ce nu-l păzește El cu stâlpi de foc? Ieremia, fiind unul dintre marii proroci și știind că vestește adevărul totuși ajunge în punctul în care încearcă disperat să-l renege pe Dumnezeu deși știe prea bine că nu va putea, se simte tiranizat de misiunea lui într-atât încât strigă că nu va mai chema numele Domnului „Atunci am zis:/Numele Domnului nu-l voi mai numi/și întru numele Său nu voi mai grăi!/Dar asta-mi era în oase ca o vâpaie-aprinsă,/mă șubrezez din toate încheieturile și cad sub propriile mele puteri.” (Ieremia 20, 9). Paradoxal este că aceste strigăte sunt alternate cu slăviri: „Cântați-I Domnului, laude cântați-I” (Ier. 20,13), suferința e deplină numai atunci când știm că știm că ceea ce ni se întâmplă e necesar, neschimbabil, că noi înșine ne-am dat asentimentul, cum observ și Lewis „Ni s-au fâgăduit chiar suferințe. Ele făceau parte din program. Ni s-a spus chiar că «Fericiți cei ce plâng» și am acceptat. Nimic din ce am primit nu s-a făcut fără târguială.”⁴ Totuși slăbiciunea, cea slăbiciune ontologică pe care teologia o numește „firea căzută” ne obligă să strigăm ca însuși Mântuitorul: Dumnezeul meu, pentru ce m-ai

⁴ Lewis, C.S., *O radiografie a durerii*, 2020, București, Ed. Humantias, p. 58.

părăsit? Iar aceasta e dovoada absolută că a fost întru totul om așa cum învierea e dovoada dumnezeirii Sale. Altfel nu s-ar fi putut, cum să învie Cel pururea viu?

Sunt aceste întrebări nejustificate sau niște blasfemii, ar trebui să le evităm cu grijă? Atunci când ne simțim bine ne descurcăm să oferim o explicație printr-un artificiu intelectual unor astfel de întrebări incomode, când auzim despre suferința sau depresia cuiva ne încrețim frunțile și mărturisim cu duioșie că ne pare foarte rău pentru respectivul. Credința noastră nu poate fi adevărată dacă nu are ca temelie răspunsul sau mai bine zis permanentă conștiință a acestei întrebări.

După paroxismul durerii, când indignarea este consumată în loc să apară o resemnare în fața destinului nefast, descoperim că lovitura primită ne-a făcut bine. Lewis, singur, conchide după puțin timp că această suferință i-a demonstrat că credința sa nu era una adevărată. Că mila noastră este de cele mai multe ori teoretică, nu o compasiune reală. Toată jalea survenită din moartea soției sale era în fapt o plângere a efectelor acestei tragedii asupra lui. Persoana pe care și-o închipuia, nu era Joy, ci reflexia acelor momente frumoase pe care el nu le mai poate avea din cauza lipsei ei. Deziluzia în care a căzut îi demonstrează slăbiciunea credinței sale. *Nu poți să știi niciodată cât anume crezi ceva până când adevărul sau falsitatea acelui ceva nu devine pentru tine o chestiune de viață și de moarte.* Raționamentul acesta ne duce cu un pas mai aproape de sensul suferinței și de ce ea nu contrazice bunătatea lui Dumnezeu

III. Ce ar fi dacă ar dispărea suferința? Suferința prin lentila rațiunii

Suferința, în accepțiunea creștină, nu e altceva decât procesul prin care noi ajungem să nu ne mai situăm pe noi înșine în centrul existenței ci pe Dumnezeu. Această idee privită de departe ar putea suna ca o anulare a sinelui. O existență depersonalizată în care eu-l nu mai are dorințe proprii ci e doar un senzor care execută semnalele transmise de stăpân. Așa pare să fie și afirmația Sf. Pavel „nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20) ca și când ar fi devenit un corp mișcat de o voință exterioară lui. Dacă ai fi vorbit cu el, n-ai fi primit răspunsurile sale ci ale unei voci de undeva din spate. Așa erau și oracolele din vechime, Sibila cădea pe spate iar duhul invocat de ea răspundea ascultătorului, Sibila era doar un intermediar. Dacă asta ar însemna spusele apostolului și învățătura creștină, o tehnică generalizată de a ne transforma în oracole nu cred să fi ajuns până la noi. Pentru a fi mai clară această eroare e necesar să cunoaștem raportul nostru cu atributul divin al bunătății. În lucrarea sa, Problema durerii, Lewis dedică un capitol întreg explicării „bunătății lui Dumnezeu”. De vreme ce omul nu poate pricepe în totalitate rațiunile divine, nu poate ști cu certitudine nici în ce grad un lucru e bun sau rău înaintea lui Dumnezeu. Deci, conchide Lewis, mergând pe acest fir logic vom spune că nu putem ști dacă Dumnezeu e bun sau rău, poate fi la fel de bine amândouă, noi nu avem de unde să știm. Dacă ar fi corect acest raționament ar însemna că ideea noastră despre bine nu are nici o valoare iar poruncile lui Dumnezeu sunt împotriva concepției noastre despre bine ceea ce e evident fals. Moralitatea noastră este doar imperfectă dar tinde în mod natural spre perfecțiune. Unui copil care încearcă să deseneze o roată

pentru prima dată îi va ieși imperfectă dar intenția sa a fost să o deseneze cât mai bine.⁵

Revenid la descentralizarea eu-lui, vedem că precum moralitatea umană urmărește să se perfecționeze, reaşezându-se în continuitate cu cea divină așa și în cazul eu-lui care se simte în impostură fiind în centrul existenței noastre. Eu-l nu trebuie înlocuit ci suprapus cu voința divină. Prin această suprapunere identitatea noastră nu se dizolvă în manifestarea lui Dumnezeu ci devine mai pregnantă. Pustnicul⁶ care fuge de lume, se ascunde iar lumea vine după el, îl caută, îl urmărește. Persoana lui are o forță de atracție fiindcă devine un model, un reper pentru dorința inerentă nouă de a fi perfecți. Prin situarea voinței divine în centrul nostru eu-l devine mai el însuși, forma lui originală este mai clară. Dacă o statuie e năpădită de buruieni și pământ încât nu se mai distinge sculptura ei va arăta din nou ca o simplă piatră, dar odată ce sunt îndepărtate apar din nou loviturile de daltă care o fac prețioasă.

Încă un aspect sesizat de Lewis în tratatul său care face mai anevoioasă înțelegerea omului modern în privința suferinței este domnia umanitarismului și a blândeții. Mirajul că o virtute poate fi dobândită prin mila declarativă și fapte de caritate este astăzi mai credibil ca oricând. Iar cu cât „bunătatea lumii” crește cu atât Dumnezeu pare mai absurd în mânia Sa. Ca simplu exemplu putem observa că cel mai cumplit totalitarism al secolului trecut s-a născut dintr-o mare milă pentru cei săraci și asupriți. La fel de evident eronată e mila pentru copii avortați, să decizi anihilarea unui suflet pe baza unei supoziții despre fericirea sa. Mila și blândețea generalizată sunt capcane plăcute a căror prindere ne alintă. Capacitățile omului sunt extrem de reduse și așa cum am mai spus, bizuindu-se pe puterile sale nu poate ajunge decât la cea mai tristă și ireală veselie. Lecția creștinismului despre suferință ne amintește condiția noastră lăuntrică deloc atrăgătoare dar fără recunoașterea ei și dorința de a fi ajutorați nimic nu ne poate salva.

Suferința este, deci, acest proces de recuperare la care ne dăm acordul bucuroși și încredințați că asta vrem dar când începe regretăm și ni se pare absurd. Exemplul dentistului e cel mai banal, i-am oprit mâinile dacă am putea deși noi înșine ne-am dus. În același regim funcționează și suferința interioară a omului doar că miza e nesfârșit mai mare, e existențială. Lacrimile de deznădejde pot deveni cele mai dulci pe care le-am gustat vreodată dacă acceptăm acest tratament aspru al însănătoșirii ierarhiei noastre sufletești. De a-l accepta pe Dumnezeu ca olar al nostru, așa cum îl prezintă Ieremia: „Iată ca lutul olarului sunteți voi în mâinile mele” (Ieremia 18,6).

IV. Cea mai mare putere stă în slăbiciune

Am arătat succint în această lucrare viziunea profund creștină și foarte bine întemeiată pe care Lewis o avea despre sensul și explicația durerii în lume. Observăm însă că atunci când el însuși trece printr-o mare suferință această erudită cunoștință,

⁵ Lewis, C.S., *Problema durerii*, 1997, București, Ed. Humanitas, p. 356.

⁶ Pustnicul e cel mai ilustrativ exemplu dar nu singurul.

nu-l ajută sau mai degrabă nu o poate folosi. Preferă să spună: „Se vede clar, sunt slab”. Nu se controlează, nu rămâne rece în fața suferinței, se plânge. Ceva asemănător face și Apostolul Pavel, se laudă chiar cu slăbiciunile sale. În pofida erudiției lor incontestabile ei stau deoparte și spun la un ison cu toți sfinții bisericii fără excepție, „vai, nouă, neputincioșilor”. Ceea ce pretindea Nietzsche că prin smerenie creștinismul e o religie a lașității e chiar pe dos. Cei pe care i-am pomenit își recunosc slăbiciunea la apogeul carierei lor, e expresia maximei lor potențialități. Acceptarea faptului că ești înfrânt, că ai nevoie de salvare, e până la urmă, doar notarea unei evidențe, aceea că murim iar prin noi înșine nu putem face nimic împotriva acestui dat. Sforțarea de a depăși sau refuza durerea nu ne face decât să suferim mai mult, acceptând că voința noastră e egosită și imposibilă, ne liniștim. La începutul cărții Lewis își consemnează dorința nesfârșită să-și revadă soția, la sfârșit conchide: „Cât de nedrept ar fi dacă i-am putea chema înapoi pe cei morți Ea nu mie mi-a spus, ci preotului: «Sunt împăcată cu Dumnezeu.» A zâmbit, dar nu mie.”⁷

---

⁷ Lewis, C.S. *O radiografie a durerii*, 2020, București, Ed. Humanitas, p.92.